

ПЕСНІ БЕЛАРУСКАГА НАРОДА

Метадычны зборнік

Мінск
«Паркус плюс»
2007

УДК 784.4:398.8(=161.3)
ББК 85.94(4Бел)
П28

*Рэкамендавана да друку
кафедрай беларускай літаратуры і культуры
філалагічнага факультэта Белдзяржуніверсітэта
(пракакол № 10 ад 14.06.2007 г.)*

*Укладанне і ўступны артыкул **І. В. Казаковай***

Песні беларускага народа : метадычны зборнік / уклад. і ўступ.
П28 арт. І. В. Казаковай. — Мінск: Паркус плюс, 2007. — 68 с.
ISBN 978-985-90-140-2-4

У зборніку змешчаны беларускія народныя абрадавыя і пазаабрадавыя песні.

Адрасуецца кіраўнікам фальклорных калектываў, гурткоў, суполак, ансамблей, культарганізатарам, настаўнікам, усім аматарам беларускай народнай песні.

УДК 784.4:398.8(=161.3)
ББК 85.94(4Бел)

ISBN 978-985-90-140-2-4 © Казакова І. В., укладанне, уступны артыкул, 2007
© Афармленне. ПУП «Паркус плюс», 2007

ПЕСНІ БЕЛАРУСКАГА НАРОДА

Беларускі народ па праву можа ганарыцца сваёй багатай спадчынай, дзе ярка адлюстраваліся яго высакародныя ідэалы, прага да плённай працы, маральная чысціня душы, здольнасць да глыбокіх пачуццяў, практычная і філасофская мудрасць, любоў да свайго роднага краю і ўсё тое лепшае, чым і для чаго жыве чалавек. Асабліва гэта тычыцца народнай песні. Нездарма кажуць, што «песня — душа народа». І гэта сапраўды так. Вясёлыя і сумныя, лірычныя і жартоўныя, абрадавыя і пазаабрадавыя, заўсёды мілагучныя, прыгожыя, поўныя вялікага хараства і шчырасці, беларускія песні — гэта велізарная найкаштоўнейшая энцыклапедыя жыцця нашага народа. Багатыя векавечныя традыцыі і высокаэтычная вартасць беларускай народнай песні забяспечылі ёй неўміручасць. Яна бытуе і сёння, застаючыся духоўнай повяззю пакаленняў, крыніцай радасці, творчага натхнення, сродкам далучэння да сапраўдных каштоўнасцей.

Народныя песні спяваліся ў час каляндарных і сямейных абрадаў, у час працы і адпачынку, з любоўю нагоды і проста «для душы». Нашы продкі віталі песняй і надыход вясны, і з'яўленне на свет новага чалавека, дзякавалі маці-зямлі за добры ўраджай, скардзіліся, выказвалі свае мары, надзеі, пажаданні, дзякавалі Богу за кожнае імгненне жыцця.

Веснавы цыкл народнага календара вельмі цікавы і разнастайны сваімі абрадамі і мноствам відаў паэзіі, функцыянальна звязанай з земляробчымі, гаспадарчымі, сямейнымі клопатамі селяніна, яго перажываннямі, уяўленнямі і ўспрыняццём навакольнага свету. Сяляне чакалі вясну, гукалі, каб паскорыць яе прыход, радаваліся, што яна «адмыкае зямліцу, выпускае травіцу на раннія лета, на буйнае жыта» [22, с. 127].

Да веснавога цыкла адносяцца песні: вяснянкі, валачобныя, велікодныя, юраўскія, траецкія (або сяміцкія), куставыя, русальныя. Да іх можна дадаваць карагодныя і талочныя песні, якія выконваліся ў розныя часы веснавога цыкла. Паўсюдна, пачынаючы часцей за ўсё з Дабравешчання, дзяўчаты залазілі на горкі, стрэхі будынкаў і гукалі вясну:

*Благаславі, Божа,
На ўзгорку сесці
Вясну гукаці,
Лецечка адмыкаці,
Зіму замыкаці:
Лецечка цяпленька,
Зіма сцюдзёная,
Лецечка ў каточку,
Зіма ў палазочку* [14, с. 173].

Гуканне вясны спалучалася ў многіх вяснянках з заклінаннем карысці ад яе прыходу людзям

*Дай, Божа, на жытачка род,
На статак прыплог
Людзям на здароўе* [14, с. 173].

З веснавых песень асаблівай мастацкай дасканаласцю і адметнасцю вылучаюцца валачобныя песні. Валачобныя песні, як і восенскія, а таксама хрэсьбінныя песні, вызначаюць жанрава-бытавую спецыфіку беларускага фальклору. Па сведчанні С. Карскага, «валачобнікі захаваліся толькі на Беларусі, таму што гэты велікодны звычай даўно ўжо прапаў у маларасійскай вёсцы, а ў Велікарсіі яго, здаецца, ніколі не існавала, таму што апошняе — гэта свята праслаўлення і апявання толькі духоўнымі асобамі» [9, с. 157].

Валачобныя песні беларускага земляробчага календара маюць нацыянальную спецыфіку. На іх неабходна звярнуць асаблівую ўвагу. Гэтыя песні, па словах П. П. Дземідовіча, адлюстравалі царкоўна-сельскагаспадарчы календар. У валачобных песнях часам падрабязна апісваюцца ўсе святы і звязаныя з імі сельскагаспадарчыя работы. Валачобнікі прапануюць гаспадару паглядзець на двор, дзе ў шатры сам Бог сядзіць, а перад ім «усе святыя шыкуюцца, рухаюцца: катораму святу наперад пайсці». Далей яны пералічваюцца:

*Святыя Саракі наперад пайшлі,
Святы Аляксей сохі чэшаць,
Святое Благовешчанне заворваець,
Святы Вербіч вярбу пасвяняець,
Чысты чацвер ячень засяваець,
Святое Вялічка з красным яечкам...
Радаўніца статак запасываець,
Святы Юрай, божы пасол,
Да Бога пайшоў,
Да ўзяў ключы залатыя,
Адамкнуў зямлю сырусенскую,
Пусціў расу цяплюсенкую
На белы свет і на ўвесь свет.
Святы Барыс бабы сеець,
Святы Мікола па межах ходзіць,
Жыта рогзіць,
Урасіўся, умачыўся,
Паг залаты пояс падапхнуўся.
Святы Ушэственнік жыта выплываець,
Святая Сёмуха гнаі возіць
І Бога просіць...*

І гэтак кожнае свята выконвае свае абавязкі (называюцца ўсе святы да наступных Саракі), забяспечвае гаспадарку багаты ўраджай. Спадзяванні падмацоўваюцца пажаданнямі валачобнікаў. У заключнай частцы песні:

*Дай, Божа, каб жыта раззіла
На ніве — капамі, а ў гумне — скірдзі,
На таку — умалотна, а ў арудзе — спорам,
А ў арудзе — намолам,
У дзяжы — паходам, а ў печцы ростам,
На сталі — сыціцём!*

Ні ў аднаго з еўрапейскіх народаў мы не знойдзем такога багацця зместу, звязанага з аграрнымі клопатамі селяніна.

Сяляне чакалі валачобнікаў не толькі таму, што ім падабалася іх віншаванне і велічанне ў песнях, але і надзеі на здзяйсненне пажаданняў, выказаных імі. У далёкім мінулым яны верылі ў магічную сілу слоў валачобных песень, пазней па традыцыі прымалі валачобнікаў як таленавітых спевакоў, ад выступлення якіх сяляне атрымлівалі эстэтычную асалоду.

Да веснавога цыкла адносяцца юраўскія песні, выкананне якіх прымеркавана да свята Юр'я (Георгія) — апекуна жывёлы і земляробства. У юраўскіх песнях (таксама ў многіх валачобных) Юрай выконвае ролю своеасаблівага божага ключніка, які «адмыкае зямлю, выпускае расу», на яе і заклікаюць песні выпускаць хатнюю жывёлу.

Цікавым, насычаным рознымі абрадамі, было свята Тройцы, або Сёмухі, якое адзначалася праз сем тыдняў пасля Вялікадня. На гэта свята ўшаноўвалі продкаў (ім прысвячаліся Стаўроўскія дзяды), расквітнеўшую прыроду (двары і хату ўпрыгожвалі галінкамі бярозы, клёна). Для Тройцы характэрны абрад кумавання дзяўчат, завівання і зазівання бярозы, завівання вянок і варажбы на іх аб шлюбе і будучыні наогул. Гэты абрад адлюстраваны ў траецкіх песнях, у якіх з надзвычайным паэтычным хараством ушаноўваецца культ расліннасці, дрэў. У гэтых песнях адлюстраваліся анімістычныя погляды продкаў.

На другі дзень Тройцы на Піншчыне вадзілі «Куста». Выбіралася самая прыгожая ў вёсцы дзяўчына, якую ўбіралі ў зелень, сплеченую з галінак клёну, і на галаву надзявалі вянок. Гурт дзяўчат вадзіў «куст» па вёсцы пад песні, якія атрымалі назву куставых. Як калядоўшчыкі і валачобнікі, гурт дзяўчат прасіў у гаспадароў за свае спевы «тры барылкі гарэлкі» або «хоць па залатому» і інш. У далёкім мінулым ваджэнне «куста» і спевы мелі галоўнай магічную функцыю: садзейнічаць ураджайнасці нівы і шчаслівай долі тым, каму адрасаваліся песні.

Завяршаўся веснавы цыкл русальнымі песнямі, якія выконваліся на Граным, або Русальным, тыдні. Важнейшы абрад тыдня — провады русалкі. Ёю апраналі дзяўчыну, спляталі вянок з кветак васількоў, хмелю, надзявалі яго на яе і вялі ў жыта ў суправаджэнні певаў русальных песень, пакідалі там дзяўчыну. Перад тым, як вялі русалку-дзяўчыну, тройчы спявалі песню «Ой, ты Васіль, ты мой Васілёчак» [13, с. 112]. Вярталіся ў вёску, вадзілі карагоды.

У веснавых песнях ярка адлюстроўваецца ўспрыняцце сялянамі прыроды, яе адраджэнне пасля зімы.

Да **летняга цыкла** беларускай каляндарна-абрадавай паэзіі адносяцца купальскія, пятроўскія, жніўныя і дажынкавыя песні.

Паходжанне свята Купалы і яго назвы большасць сучасных даследчыкаў звязваюць з ачышчальным агнём і салярнымі ўяўленнямі старажытных людзей. Традыцыйна Купалле святкуецца як дзень летняга сонцастаяння. Салярны культ у гэтым свеце дамінантны. Імітацыяй руху сонца лічыцца і ваджэнне карагодаў вакол вогнішча. Да сонца і звяртаюцца многія купальскія песні:

*Сягодня й Купала, заўтра Ян,
Да зайграй, сонейка, зайграй нам,
Каб зялёны лугі шумелі,
Каб сырая зямля стагнала.
Каб сырая зямля стагнала
Да й ад дзявоцкага гуляння,
Да й ад дзявоцкага гуляння.
Да й ад жаночкага спявання* [14, с. 296].

У купальскіх песнях адлюстраваліся пажаданні моладзі, каб у святочную ноч Бог даў пагоду і каб ночка была высёлая з музыкай і спевамі, а дзяўчаты маглі начаваць у гаі, віць вяночкі, збіраць зёлкі, гуляць.

Міфалагічны вобраз Купалы часам персаніфікаваўся: уяўляўся дзяўчынай, якая «сядзіць на плоце», а «яе галоўка ў злоце» [14, с. 296]. Купалка кліча «Івана на вулку» або яе клічуць, яна ж кажа: «Не маю часу — трэба хадзіці каля жыта» [14, с. 299 — 300]. Песні пацвярджаюць, што абрады і паэзія Купалля мелі магічную утылітарную функцыю, накіраваную на павышэнне ўраджайнасці і абарону нівы ад злых сіл.

Не менш значнае месца ў купальскіх песнях, чым аграрна-гаспадарчая тэматыка, займаюць тэмы кахання, сямейна-бытавых адносін. Папулярнымі былі шматлікія песні жартоўнага характару, якімі абменьваліся дзяўчаты і хлопцы.

Вельмі цікавыя купальскія балады. Яны даволі разнастайныя па зместу і форме. Класічны баладны сюжэт прысвечаны тэме інцэсту і грунтуецца на паданні аб паходжанні кветкі браткі (брат і сястрыца).

Блізкімі да купальскіх з'яўляюцца пятроўскія песні, некаторыя з іх маюць агульныя сюжэты. Пераважае ў пятроўскіх песнях шлюбная і бытавая тэматыка, лірызм, адлюстраванне перажыванняў дзяўчыны. Структура, рытміка, мастацкая вобразнасць у многім падобная да купальскіх песень.

У летнім цыкле земляробчага календара значнае месца займала жніво. У песнях зажынак славiлі жнеек, гаспадара, першы снапок. Уласна жніўныя песні гучалі і пры хадзьбе жнеек на ніву, і ў час жніва, і пры вяртанні з поля. У іх адлюстравалася цяжкая праца жынчын, асабліва ў час існавання прыгоннага права, калі з іх здзекаваліся і памешчыкі-прыгоннікі і іх прыганятыя. Сацыяльная несправядлівасць, якая панавала ў той час, востра выкрываецца ў многіх жніўных песнях, параўнальна ў большай частцы, чым у іншых каляндарна-абрадавых песнях. Каларытна малюецца ў жніўных песнях вобраз сялянкі-жні, працавітай, гордай, душэўнай, сумленнай.

Касмалагічныя ўяўленні сялян выразна выяўляюцца ў песнях, у якіх жнейка просіць дапамогі ў сонца перапыніць працу:

*Да пара дамоў, пара,
Пагубіла ключы зара.
Сонца ўзышло, ключы знайшло.
— Сонейка маё яснае,
Трэба неба агамкнуць,
Поле расой апусціці,
Жнейкі дамоў адпусціці,
Бо іх хаткі халодны,
Бо іх дзеткі галодны* [14, с. 357 — 358].

У такіх песнях персаніфікуюцца зара, сонца, месяц. У многіх песнях адухаўляецца поле: яно «дрэмле», «іграе», «звініць» [14, с. 383]. Менавіта поле як жывую істоту заклінае жнейка: «Ніўка, ніўка, аддай маю сілку // На другую ніўку!» [14, с. 382].

Тэматыка жніўных песень разнастайная: у іх адлюстраваліся перажыванні маці за дачку, трапіўшую ў варожую ёй сям'ю, успрыняцце навакольнага жыцця і прыроды, матывы кахання і шлюбу і інш.

Заканчэнне жніва называецца ў народзе дажынкамі, або абжынкамі. Жнейка вырывала траву з недажатага кусціка жыта каля каласоў, называла яго «раёвай» або «спарышовай» барадой. Песні, якія жнейкі спявалі ў час

завівання «барады», былі накіраваны на магічнае дзеянне забяспячэння новага ўраджаю.

Асаблівую цікавасць даследчыкаў выклікалі міфалагізаваныя вобразы спарыша і рая (райка). У найбольш даўніх песнях і спарыш і рай успрымаліся як звышнатуральныя істоты, якія валодаюць магчымасцю павышаць ураджайнасць нівы.

Цікава персаніфікуецца ў дажынкавых песнях жыта: яно гаворыць чалавечым голасам, што не можа «ў полі стаяці, каласоў дзяржаці» [8, с. 473].

Дажынкi звычайна заканчваліся песнямі, у якіх славiўся Бог і выказвалася падзяка за дажынкi:

*Дзякую Богу за дажынкi,
Было пiва і гарэлкi.
Што пiлi і з'елi — прыспарай, Божа,
Што каму далi — напаўняй, Божа [8, с. 527].*

Восеньскі цыкл земляробчага календара ў беларусаў адрозніваецца ад iншых народаў больш багатай паэзіяй, што вымусiла даследчыкаў аднесцi яе да нацыянальнай спецыфікi беларускага фальклору, як валачобныя і хрэсьбiнныя песнi. Да гэтага цыкла адносяцца завяршальныя работы земляроба на полi, якія адлюстравалiся ў восеньскіх песнях. Але дыяпазон ахопу рэчаіснасцi, звязаны з гэтай парой года, значна шырэйшы: апрача песень ярiнных, iльняных і канапляных, якія прымяркоўвалiся да ўборкi яравых культур, а таксама да збору ягад, грыбоў, арэхаў, да гэтага цыкла адносяцца песнi, у якіх адлюстроўваецца перадшлюбная і сямейная тэматыка, што абумоўлена павелiчэннем у гэты час вяселляў. Часам да восеньскіх адносяць і пастуховыя песнi, але ж гэтыя песнi выконваюцца і вясной, і летам.

Асноўнымi святамi **зiмовага перыяду** былі Каляды і Новы год, для якіх характэрны бедная (посная), багатая і галодная куцця, калядаванне, шчадраванне, iгрышчы-гульні.

Пры калядаванні і шчадраванні гурты калядоўшчыкаў хадзілі па вёсцы ад хаты да хаты і пад акном або ў хаце спявалі велiчальныя песнi і ў заключэнне прасiлі або патрабавалi дароў. Тыповая калядная песня мела зачын, у якім паведамлялася аб прыходзе ў хату каляды, галоўную частку — велiчанне гаспадара і членаў сям'і (нярэдка ў асобных песнях), пажаданне добрабыту і шчасця, і заключную частку, у якой часам пералiчвалiся дары, запатрабаваныя калядоўшчыкамі. Галоўная частка вылучалася паэтычным характам iдэалiзацыі гаспадароў і iх хаты, гаспадаркi, часцей за ўсё, занадта гіпербалiзаванай.

Калядныя песнi ў многіх выпадках могуць і не мець такой структуры, тады яны пачынаюцца без зачына, замест яго калядоўшчыкi маглі праспяваць асобную песню пра каляду або песню з рэфрэнам «Святы вечар» або «Калда!» ці «Святы вечар людзям добрым!». Асобна, пасля некалькіх песень рэчытатывам часам выконвалася і патрабаванне дароў. У песнi «Ды хадзілі, гулялі калядоўшчыкi» прыгожа паэтызуецца двор, гаспадарка, гаспадар і яго сям'я:

*...Багаты двор — Пятра двор.
Каля яго двара ўсё шаўковая трава,
Усё шаўковая трава, усё жалезны тын,
Стаўбы точаныя, пазалочаныя, вараціткi срэбныя,
Паваротніцы — рыб'і костачкi, зашчэпкi медзяныя.
На яго двары да чатыры церамы стаяць:*

*У першым цераму — ясен месяц,
Другі церам — ясна зара,
Трэці церам — гробны звёздзачкі,
Чацвёрты церам — буён вецер.
Ясен месяц — сам гаспадар,
Ясна зара — яго жана,
Дробны звёздзачкі — яго гачушкі,
Буён вецер — яго сыны...*

Пасля кожнага радка паўтараецца прыпеў «Каляда, Каляда!» [14, с. 126 – 127].

Асабліва любілі сяляне абход двароў з «казой», якую вадзілі гурты спецыяльна апранутых «артыстаў» з сялянскіх хлопцаў (часам і дзяўчат).

У тэматычнай разнастайнасці зместу калядак і шчадравак вылучаецца, як галоўная, тэма земляробчай працы, ідэалізацыя і паэтызацыя яе плёну. Шчодрасць Бога паказваецца ў песні «Пане гаспадар, Бог цябе заве», дзе ён даруе гаспадару валоў і коней: «валы паруе», «коней стайлуе, стайлуе коні на тры стайненькі, а вараныя ды й на чатыры» [14, с. 124].

Да **пераходнага часу** ад зімы да вясны адносяць Масленіцу, якую святкавалі за тыдзень перад сямітыднёвым постам перад Вялікаднем. На масленіцу вадзілі карагоды, танцавалі, спявалі вясёлыя песні.

Да спецыфічных з'яў беларускага фальклору адносіцца **радзільная паэзія**. Хрэсьбінныя песні (назва гэта ўмоўная, таму што яны паходзяць з далёкага мінулага, яшчэ з дахрысціянскіх часоў) можна ўмоўна падзяліць на некалькі груп: велічальныя, жартоўныя і застольна-бяседныя. Аднак трэба мець на ўвазе, што жартоўнай можа быць і велічальная, і беседная хрэсьбінная песня. Можна таксама вылучыць асобна песні-пажаданні да нованароджанага.

Велічальныя песні прысвечаны ў асноўным бабцы-павітусе, парадзісе і бацьку дзіцяці. Спяваюць бабцы:

*Ні тая мая бабка,
Што казкі казалы,
А тая мая бабка,
Што ночку не спала,
Муку маю ратавала,
За белы ручкі дзяржала...*

[Зап. у в. Маркаўка Хоцімскага р-на
Магілёўскай вобл. ад Гаўрыленкі М. А.]

Жанчына-парадзіха, клапатлівая маці, добрая гаспадыня, працавітая, прыгожая жонка. Усе песні прасякнуты глыбокай пашанай да яе. Узвялічваецца і бацька нованароджанага: уважлівы і спагадлівы, клапатлівы і старанны, ён клопоціцца пра жонку і дзіця, дапамагае жонцы, выконвае ўсе яе просьбы.

*Расквітнела ўвесну
Чырвоная кветка,
Прыгажэй за яе
Акімава жонка.
У хаце прыбрана,
У печы поўна,
Дзевяць сыноў на лаўцы,
Дзесятая дачка ў льюльцы...*

[Зап. у в. Трасціно Хоцімскага р-на
Магілёўскай вобл. ад Раманенкі С. Р.]

*Ты ж, мая гружына, дагадзіла,
Такого мне сыночка нарадзіла!
Буду цалаваці, дарыць падаркі:
Прынясі шоўку яркага, тонкую кітайку.
А калі яшчэ сыночка народзіш,
Агда для мяне ва ўсім свеце будзіш...*

*[Зап. у в. Слабада Хоцімскага р-на
Магілёўскай вобл. ад Прошкінай М. І.]*

Бацька асабліва быў рады, калі ў яго нараджаліся сыны. Сын — гэта памочнік, які пасля стане маладым гаспадаром, дачка ж усё роўна пакіне бацькаву хату, калі выйдзе замуж.

Вельмі папулярнымі былі жартоўныя песні пра кума і куму. Ім спявалі таксама і велічальныя песні, але па колькасці і папулярнасці пераважаюць жартоўныя:

*Кум да кумы заляцаўся,
Пасеяці каняплю абяцаўся,
Ты, кума, мая кума,
Хто б табе пасеяў, калі б не я?
Кум да кумы заляцаўся,
Пяньку намачыць абяцаўся.
Ты, кума, мая кума,
Хто б табе намачыў, калі б не я?
Кум да кумы заляцаўся,
Кастру церабіць абяцаўся.
Ты, кума, мая кума,
Хто б табе церабіў, калі б не я?*

*[Зап. у в. Маркаўка Хоцімскага р-на
Магілёўскай вобл. ад Гаўрыленкі М. А.]*

У многіх песнях падкрэсліваецца радасць свята, расказваецца пра тое, як прыйшлі суседзі і сваякі павіншаваць гаспадара з яго шчасцем:

*А ў (імя гаспадара) на дварэ
Гарэлачка так і льецца,
Няхай бог дае часцей,
Вам віншавацца, нам частавацца...*

*[Зап. у в. Слабада Хоцімскага р-на
Магілёўскай вобл. ад Прошкінай М. І.]*

Спяваюць песні і проста бяседныя (і жартоўныя, і сумныя): пра цяжкую долю, пра каханне, проста пра жыццё; спяваюць песні і журботныя, і вясёлыя:

*Жонка мужа шанавала,
Каромысел аб спіну зламала...
Як на кірмашы, на базары,
Жонкі мужыкоў прадавалі,
Як не будзе мне ладу,
Я сваяго павяду, ды і прадам...*

*[Зап. у в. Канаўка Хоцімскага р-на
Магілёўскай вобл. ад Маляванавай А.І.]*

У беларускім **вяселлі** нямала агульнага з рускім. Але ў шлюбнай абраднасці кожнага з гэтых народаў за многія стагоддзі выпрацаваўся свой адметны нацыянальны вясельны рытуал, традыцыі якога ў большай ці меншай ступені захаваліся і ў сучаснасці, асабліва ў беларусаў. Разам з тым у вясельных абрадах і звычаях кожнага народа існуюць рэгіянальныя і мясцовыя

асаблівасці, якія праяўляюцца ў разнастайных абрадах, рытуальных дзеяннях, песнях, прыпеўках, прыговорках і да т. п.

Увесь вясельны абрад на кожным сваім этапе напоўнены песнямі. Песні амаль ва ўсіх старажытных абрадах (асабліва ў вясельных) часта маюць магічны сэнс. Вера ў магічную сілу слова (і спеву) вядома з даўніх часоў у многіх народаў свету. У вясельных песнях праслаўляюцца маладыя, гучыць пажаданне ім шчасця, здароўя, дабрабыту, нараджэння здаровых дзяцей. Людзі верылі, што калі бедных і непрыгожых у песнях называюць прыгожымі і багатымі, то так і будзе на самой справе. Маладых у песнях часта называюць «князем з княгіняю», «баярынам з баярыняй»; тым самым падкрэсліваецца і выключнае іх становішча ў гэты адзіны ў жыцці дзень і гучыць спадзяванне на тое, што жыць яны будуць у дабрабыце, як сапраўдныя бабры і князі.

У вясельных песнях часта спяваецца пра моцнае каханне жаніха і нявесты. Як вядома, раней шлюб часта заключаліся зусім не па каханню, на першае месца выступалі гаспадарчыя разлікі. Бывала часам і так, што жаніх з нявестай нават і не ведалі адзін аднаго да самага вяселля. Але без кахання цяжка было заключыць шлюб. І людзі верылі, што калі «на міру» (пры людзях) маладых называць закаханымі, спяваюць пра іх каханне ў вясельных песнях, тады магія спеву (і слова) дапаможа нарадзіцца сапраўднаму каханню будучых мужа і жонкі.

Значную частку беларускай вясельнай паэзіі складаюць каравайныя песні. Ад іншых вясельных песень яны адрозніваюцца больш дакладнай дыферэнцыяцыяй у межах абраду, ярка выражаным абрадавым прызначэннем, у асноўным яны прысвечаны працэсу прыгатавання каравая, яго ўсхваленню.

У **пазаабрадавых песнях** даследчыкі вылучаюць песні пра каханне, сямейна-бытавыя і сацыяльна-бытавыя. Асаблівай змястоўнасцю, лірызмам, прыгажосцю і пяшчотай характарызуюцца беларускія народныя песні пра каханне.

«Мінаюць і аддаляюцца дзесяцігоддзі, змяняюцца эпохі, чалавецтва выходзіць на ўсё больш высокія рубяжы навукова-тэхнічнага прагрэсу, а складзеныя сто ці, можа і дзвесце гадоў назад гранічна простыя радкі пра каханне не старэюць, не трацяць актуальнасці і наўздзіў патрапляюць сваім эмацыянальным ладам і настроем адгукнуцца на самыя патаемныя зрухі ў жыцці сучаснага чалавека» [12, с. 91], — трапна адзначыў Н. С. Гілевіч.

Галоўныя героі любоўных песень — дзяўчына і хлопец. Вобраз дзяўчыны, увасоблены народам, паўстае ў надзвычайным паэтычным харакце: яна надзяляецца здольнасцю на глыбокія пачуцці, вызначаецца вернасцю ў каханні, маральнай чысцінёй, высакароднасцю, сумленнасцю, працавітасцю. Даверлівая і справядлівая ва ўзаемаадносінах да каханага, яна часам сустракаецца з ашуканствам і здрадай, што выразна раскрываецца ў шэрагу беларускіх песень.

Розныя гістарычныя эпохі адбіліся на змесце песень пра каханне: у іх адлюстравалася становішча дзяўчыны і хлопца, іх залежнасць ад волі паную-прыгоннікаў і бацькоў у часы прыгоннага ладу, адносная свабода ў каханні і шлюбе ў наступныя гады.

Мастацкая чароўнасць вобразаў, чысціня пачуццяў закаханых абмалёўваецца яркімі фарбамі, супастаўленнямі з прыроднымі з'явамі,

маляўнічымі карцінамі пейзажу, якія садзейнічаюць больш глыбокаму адлюстраванню перажыванняў герояў. Як і ў іншых народных песнях, тут шырока выкарыстоўваецца псіхалагічны паралелізм, персаніфікацыя.

Даследчык беларускіх народных песень пра каханне І. К. Цішчанка слухна заўважыў адлюстраванне ў іх многіх жыццёвых праблем.

«Песні пра каханне — цэлы комплекс узаемаадносін, у іх, як у фальклору, скрыжваліся самыя розныя сямейна-бытавыя і грамадскія праблемы — звычаёва-прававыя, сацыяльныя, маральныя, філасофскія, этычныя і эстэтычныя. Аднак самым вышэйшым прынцыпам, які рэгуляваў узаемаадносіны паміж маладымі закаханымі людзьмі, заставалася народная мараль, якая ўвабрала ў сябе ўсё лепшае, што выходзіла ў чалавеку ідэалы добра, высакародства і справядлівасці» [20, с. 431].

Любоўныя песні вызначаюцца надзвычайнай мастацкасцю і мілагучнасцю. Не выпадкова беларускія і рускія кампазітары шырока выкарысталі іх у сваіх апрацоўках (Тэраўскі, М. Анцаў, М. Аладаў, М. Чуркін, А. Багатыроў, В. Залатароў, І. Кузняцоў, І. Любан, П. Падкавыраў, Г. Пукст, В. Яфімаў, Я. Цікоцкі, А. Копасаў, А. Сапожнікаў, Г. Лабачоў, А. Свешнікаў і многія іншыя).

Другаснае жыццё песень у апрацоўках кампазітараў, іх вялікая папулярнасць у беларускага, рускага і іншых народаў — яркае сведчанне іх змястоўнасці і высокага паэтычнага характа.

У пазаабрадавай народнай лірыцы значнае месца займаюць **сямейна-бытавыя песні**, якія, як лічаць даследчыкі, узніклі пазней за абрадавыя песні і песні пра каханне. Разам з тым многія сямейна-бытавыя песні генетычна ўзыходзяць да каляндарна- і сямейна-абрадавых як па змесце, так і па мелодыі. Яны страцілі сувязь з абрадамі і пачалі выконвацца ў любы час.

Некаторыя тэмы песень пра каханне развіваюцца ў сямейна-бытавой лірыцы. Асабліва шырокае адлюстраванне атрымала тэма долі-шчасця, бяздоля, нядолі-няшчасця, гора, бяды. У сямейна-бытавых песнях пераважае паказ лідой, няшчаснай долі жанчыны ў замужжы, у чужой сям'і.

Часта адлюстроўваецца ў песнях жыццё жанчыны з мужам-п'яніцам. Некаторыя з гэтых песень ўзніклі ў той час, калі існаваў рэкруцкі набор, што вынікае са зместу твора: жанчына «не раз, не два праз акенца ўцякала / Дай не раз, не два пад страхом начавала...», таму і запісала «п'яніцу ў салдаты». Забралі «п'янічаньку ў набор», але жонка баіцца, каб не ўцёк [19, с. 174 — 175].

Востра крытыкуецца ў народных песнях здрада мужа або жонкі (часцей за ўсё здраджвае ў сямейна-бытавых песнях муж). Увогуле тэматычная разнастайнасць сямейна-бытавых песень такая ж бязмежная, як само жыццё ў сям'і.

Бяседнымі ў народзе называюць песні, якія спяваліся пад час любой нагоды ў сям'і, у вёсцы, проста ў час застолля.

З усіх відаў пазаабрадавай лірыкі пазней узніклі **сацыяльна-бытавыя песні**. У адрозненні ад песень пра каханне і сямейна-бытавых змест многіх сацыяльна-бытавых песень дазваляе з пэўнай доляй дакладнасці вызначыць час іх узнікнення (напрыклад, паходжанне рэкруцкіх песень звязана з увядзеннем рэкруцкага набору, г. зн. не раней 1699 г., калі Пётр I выдаў указ аб рэкрутчыне і пажыццёвай службе салдата, які ў 1793 г. быў заменены на 25-гадовую службу, а пазней — яшчэ на больш кароткі тэрмін).

Сацыяльна-бытавыя песні дыферэнцыруюцца на рэкруцкія і салдацкія, казацкія, антыпрыгонніцкія, чумацкія, бурлацкія (батрацкія), прымацкія.

Рэкруцкія і салдацкія песні амаль не адрозніваюцца, таму што рэкрут (навабранец) становіўся салдатам і павінен быў верна служыць цару і айчыне. Для маладога хлопца служба ў царскім войску была цяжкай павіннасцю: ён разумеў, што развітаецца з сям'ёй, нявестай назаўсёды, а калі вернецца, то мала каго застане. Таму развітанне з рэкрутам суправаджалася плачам, галашэннямі. Існавала вялікая сацыяльная несправядлівасць пры выбары рэкрута з сельскай абшчыны, што яскрава адлюстравалі народныя песні. Багатыя заўсёды маглі адкупіцца ад набору ў войска. Не жадаючы ісці на пажыццёвую салдацкую катаргу, хлопцы спрабавалі ўцячы, схавацца, але іх лавілі, закоўвалі ў кайданы і везлі як злачынцаў на пункт прыёму навабранцаў. У многіх рэкруцкіх песнях падрабязна адлюстроўваецца сама практыка набору.

Пашыранай тэмай салдацкіх песень з'яўляецца тэма гібелі салдата. У некаторых песнях ён «тры войскі збівае», а на чацвёртым геройскі гіне. У песні «Было ў маманькі да тры дочанькі» па салдату смуткуюць людзі, прырода:

*Плакалі бабушкі, цела мыночы,
Плакалі малодушкі, яго радзючы,
Плакалі малойчыкі, дом яму робячы.
Іржаў сівы конік, яго везучы,
Кракаў чоран воран, за ім летучы.
Вяроўкі стагналі — у яму спускалі,
Зямліца стагнала: на ёй стаўлялі [19, с. 166 — 167].*

Часам замест салдата ў тэкстах на той жа сюжэт фігуруе казак, асабліва на тэму гібелі героя. Казацкія песні таксама былі папулярнымі на Беларусі. Па свайму паходжанню яны старэйшыя за салдацкія (складзены ў XVI—XVII стст.).

Сацыяльныя адносіны асабліва востра адлюстроўваюцца ў антыпрыгонніцкіх песнях, якія, як і іншыя сацыяльна-бытавыя, маюць вялікае пазнавальнае значэнне: мы даведаемся аб бяспраўным становішчы сялян, іх адносінах да паноў-прыганятых — непрымірым нянавісці да іх.

Блізкія па сацыяльнай вастрыні адлюстравання рэчаіснасці з'яўляюцца бурлацкія, батрацкія і прымацкія песні. Бурлацкія і батрацкія песні ў беларускай вусна-паэтычнай творчасці па зместу не адрозніваюцца, таму што наёмных работнікаў-батракоў у Беларусі называлі бурлакамі. У песнях бурлакоў і батракоў адлюстроўваецца цяжкае і бяспраўнае іх становішча ў грамадстве, бедны побыт, сацыяльны пратэст. Жыццё батракоў, наёмных работнікаў адлюстроўваецца ў песнях, якія раскрываюць невыносную цяжкасць працы і мізэрнасць платы за яе.

Па сацыяльнай накіраванасці блізкія да батрацкіх прымацкія песні. Прымак, па сутнасці, часцей за ўсё быў батраком у сям'і жонкі і такі ж бяспраўны. Працаваў без ніякай аплаты, пераносіў здзекі гаспадароў — бацькоў жонкі. Нездарма ў многіх песнях сцвярджаецца: «А хто ў прымах не бываў, той гора не знае». Пасля цяжкай працы на полі яго прымушаюць выконваць самую цяжкую і брудную работу ў хаце і гаспадарцы. Але яму не дзякуюць за шчырую працавітасць, а несправядліва папракаюць за дрэннае аранне і інш. Як і батрак, прымак скардзіцца на сваю ліхую долю.

Чумацкія песні больш распаўсюдзіліся на Украіне, дзе промысел быў больш развіты. Але чумакі з Украіны вазілі соль і ў Беларусь і адначасова

перадавалі свае песні, якія былі ўспрыняты беларускімі чумакамі і праз іх бытавалі не толькі ў асяроддзі чумакоў. Гэтыя песні набылі нацыянальныя рысы і таксама, як і ўкраінскія, адлюстравалі нялёгкую працу чумакоў. Дарога ў Крым за соллю была не толькі цяжкай, але і небяспечнай, таму сям'я заўсёды развіталася з чумаком з сумам, плачам. У песні «Да пашоў чумак у дарогу» пры развітанні «малы дзеткі плачудь, ацец-матка тужыць» [16, с. 195]. А ў песні «Захмурнела сем пар валоў сівых» хворы чумак прадчувае сваю гібель і звяртаецца да таварыша, каб ён пахаваў яго пад «белай бярозаю, кудую чумакі ідуць», і яны яго будуць памінаць [18, с. 284 – 285].

Смерць на чужбіне заўсёды лічылася самай цяжкай, асабліва калі ў чумака заставаліся маладая жонка і малыя дзеткі, як у песні «Забалеў казак» [18, с. 286]. Смерцю чумака заканчваюцца многія песні. У іх адлюстроўваюцца перажыванні яго самога пры развітанні з таварышамі, гора і смутак жонкі і маці.

Нялёгкім было жыццё народа, але беларусы не страцілі веру ў лепшае, у шчаслівую долю. Беларусам уласцівы не толькі фаталізм, але і аптымізм. Нашы продкі добра ведалі, што калі бядзе не падавацца, а пасмяяцца з яе, то яна адыдзе. З даўніх часоў было заўважана, што смех уздымае жыццёвую сілу і жыццяздольнасць. У беларусаў ёсць шмат вясёлых, **жартоўных песень**, якія выконвалі ў час абрадаў пэўную магічную функцыю (адвесці злыя сілы, забяспечыць вясёлае жыццё дзіцяці або маладой сям'і) ці проста суцяшалі і забаўлялі людзей. Жартоўныя песні — важная частка беларускага фальклору, узорныя прыклады народнага слова, паэтычнай дасканаласці, трапнасці, дасціпнасці.

Асноўнай тэмай жартоўных песень з'яўляюцца сямейна-бытавыя адносіны (асноўнымі персанажамі выступаюць найчасцей муж і жонка, дзед і баба, зяць і цешча, хлопец і дзяўчына; іх заганныя рысы становяцца прадметам асмяяння). Жартоўныя песні высмейваюць ляготу, нядбайнасць, п'янства, прагнасць, хцівасць, сквапнасць, нявернасць, дураслівасць і г. д. Гумар заўсёды з'яўляўся сродкам маральнага выхавання чалавека, асабліва моладзі. Жыццесцвярджальны пафас наогул праходзіць праз усю народную песенную лірыку.

Беларусы вельмі цэльныя натуры. Сціплыя, гасцінныя, памяркоўныя, талерантныя, працавітыя, сумленныя, дабразычлівыя, вельмі добрыя бацькі. Цудоўная сістэма выхавання дзяцей выкладзена ў адной толькі беларускай прыказцы: «Да пяці год пястуй дзіця як яечка, з сямі пасі як авечку — тады выйдзе чалавечка». Такі погляд на выхаванне вельмі падобны на ўсходнюю думку пра тое, што дрэнных дзяцей не бывае, дзеці бываюць толькі добрыя і вельмі добрыя. Наш народ стварыў для дзяцей цудоўныя творы: казкі, песні, калыханкі і г. д.

Калыханкі — песенькі, якія спявае маці для дзіцяці, каб яго ўсыпіць. Назва песні абумоўлена яе выкананнем: спяваецца ў час калыхання калыскі з дзіцем. Калыханкі старажытныя па свайму паходжанню і ўстойлівыя па бытаванню: яны не страцілі сваіх функцый і папулярнасці і ў наш час. Мэта калыханкі — супакоіць дзіця — дасягаецца ўсім яе зместам і манерай выканання: ласкава і пяшчотна заклікаецца дзіця спаць, спасылаючыся пры гэтым на жывёльных персанажаў — «памочнікаў» у хаце, здольных узяць на

сябе ўсё ліха, каб дзіця было здаровае. У наступнай калыханцы гучыць своеасаблівая замова:

*Пайдзі, коця, на вулку,
А дзіця ў люльку.
На ката варкота,
А на дзіця грывота.
На ката безгалоўе,
А на дзіця здароўе.
На ката ўсё ліха,
А ты, дзіця, спі ціха.
Ты, коця, не вурчы,
А ты, дзіця, спі-маўчы [21, с. 20].*

Самымі распаўсюджанымі персанажамі беларускіх калыханак, апрача ката як у прыведзенай песеньцы, з'яўляюцца куры, пеўнік, галубы. Г. А. Барташэвіч слухна заўважыла: «Надзвычайная напеўнасць, пяшчотнасць у калыханках ствараецца паўтарэннем асобных слоў, гукаў, ужываннем слоў з мяншальна-ласкавымі суфіксамі. Не апошняе месца тут належыць і гукапэрайманню» [1, с. 502].

На ўсіх нялёгкіх гістарычных шляхах наш народ суправаджала песня. Яна дапамагала, суцяшала, забаўляла, падтрымлівала, давала надзею на лепшае. Песня захавала душу народа, яго лепшыя рысы і якасці. І вялікі дзякуй нашаму народу, які захаваў для нас, людзей ХХІ стагоддзя, свае цудоўныя песні.

І. КАЛЯНДАРНА-АБРАДАВЫЯ ПЕСНІ

1. ЖАВАРОНАЧКІ (ВЯСНЯНКА)

Запіс Г. Цітовіча
Апрацоўка А. Ленскага

Moderato ♩ = 102

C. *f* *mf*

А. Жа ва - ро - нач - кі, пры ля - ці це, цёп - ла ле - цей - ка пры ня - сі це, а

Т.

Б.

зі - мач - ку пры - бя - ры це, а зі - мач - ка на - га е - ла, ўсе

хле - буш - кі пе - ра е - ла *mf* Жа - ва - рон - кі, _____

Жа - ва - ро - нач - кі, пры - ля - ці - це, зем - лю

Музична партитура першого системного зразка. Вона складається з трьох голосів: сопрано, альт/тенор і бас. Ключі: дві бемолі (Bb, Eb). Темп і метр: 3/4. Зміст:
 Сопрано: — пры ля - ці - це, жа - ва - рон - кі,
 Альт/Тенор: ма - тух-ну а - бу — ці - це, дож-джы-кам на-па - і - це,
 Бас: ма - тух-ну а - бу — ці - це, дож-джы-кам на-па - і - це,
 Динаміка: *p* (піанісимо) у кінці системи.

Музична партитура другого системного зразка. Вона складається з трьох голосів: сопрано, альт/тенор і бас. Ключі: дві бемолі (Bb, Eb). Темп і метр: 3/4. Зміст:
 Сопрано: пры - ля - ці - це, Жа-ва-
 Альт/Тенор: тра-вач-кі на-рас - ці - ла, во-лі-каў на-кар мі - ла.
 Бас: тра-вач-кі на-рас - ці - ла, во-лі-каў на-кар мі - ла.
 Динаміка: *f* (фортісимо) у кінці системи.

Музична партитура третього системного зразка. Вона складається з трьох голосів: сопрано, альт/тенор і бас. Ключі: дві бемолі (Bb, Eb). Темп і метр: 3/4. Зміст:
 Сопрано: ро - нач-кі, пры-ля - ці - це, — лёг-кім крыл - лей кам у - змах -
 Альт/Тенор: ро - нач-кі, пры-ля - ці - це, — лёг-кім крыл - лей кам у - змах -
 Бас: ро - нач-кі, пры-ля - ці - це, — лёг-кім крыл - лей кам у - змах -
 Динаміка: *f* (фортісимо) у кінці системи.

Музична партитура четвертого системного зразка. Вона складається з трьох голосів: сопрано, альт/тенор і бас. Ключі: дві бемолі (Bb, Eb). Темп і метр: 3/4. Зміст:
 Сопрано: наг ні - ва - мі шча-бя - чы - це, каб рунь ві - ла - ся тру
 Альт/Тенор: ні - це, наг ні - ва - мі шча-бя - чы - це, каб рунь ві - ла -
 Бас: наг ні - ва - мі шча-бя - чы - це, каб рунь ві - ла - ся тру
 Динаміка: *f* (фортісимо) у кінці системи.

бо - ю,
 ся тру-бо ю, а граг і-шоў ста-ра но - ю
 бо - ю, а граг і-шоў ста-ра но - ю Жа-ва-

гэў, за-спя ва - лі, э - гэў, па-зві - ва - лі,
 ро - нач-кі за-спя ва - лі, гнёз-ды цёп - лы - я па-зві - ва - лі, мы

со - ней - ка га - ча - ка - лі, па - ча - лі - ся ў нас гас -

ці - ны, вя се - лей-кі- ды ра - гзі-ны

2.Лужком ды далінкаю (валачобная)

Запіс Р. Шырмы
Апрацоўка А. Багатырова

Moderato quasi allegretto

C.
A.

1.Луж - ком, луж ком ды га - лін - ка - ю, ды ві - но ма - ё зе - ля - но - е,
2.Ту - гой і - шлі. ва - ла - чоб - ніч - кі, - - -

Т.
Б.

сце-жач ка - мі_ гра-та-ва - ны-мі, ой,зя-лё-ны я - вар, ві - на - граг.
спя - ва - ю - чы,_ і - гра - ю - чы, - - -

Ой, ой,

3.Ма - лой - чы - ка_ шу - ка - ю - чы, ды ві - но - ма - ё зе - ля - но - е.
- - - -

го - ма Анд - рэйка

А - ці - го - ма, го - ма_ ма - ла - ды Анд рэй - ка? Ой, зя - лё - ны я - вар,

ві - на - граг! *mf* Ой, ка - жьц - ца, ды ві - но ж ма - ё!

Хоць го - ма ка - жац - ца, ві - но ж ма - ё
mf - - -

4.Хоць і го - ма_ не а - ка - жац - ца, ды ві - но ж ма - ё

Ізє-ля-но-є сто-лі-кам ці-со-вєнь-кім, я-вар, за-сто-лі-кам

Музична партитура для голосу та фортепіано. Твір виконав: Микола Бортніцький. Стиль: Класична музика. Жанр: Кантата. Мова: Українська. Темп: Moderato. Ключ: Бемоль мажор. Метр: 3/4. Текст пісні: віногради! Пі-ша ліс-ти, у тры зем-лі, ды віно ж ма-е.

зе-ля-но - е! у пер- шу - ю, у ту рэ- ку - ю,

[illegible]

Музика: Микола Лисенко

Текст: Микола Лисенко

Голос: сопрано

Акукомпаніація: фортепіано

Темп: середній

Ключ: Б-б мажор

Метр: 2/4

Музичний текст:

1. *Г*у ві - но жма - е зе - ля - но - е! *У* трэ цю - ю, — *у* а! ва - лын - ску - ю,

2. *а!* ці - со вень кім,

ой зя - лё - ны я - вар, ви - на - граг! *f* У ту - рец - ку - ю
У швэг - зку - ю *f*

ко - ні - ка, дь ві - нож ма - ё зе - ля - но - е! У ва - лы н - ску - ю
па - зо - ла - та,

па ва - лы - нач - ку, *p* ой, зя - лё - ны я - вар, ві - на - граг! Ой, ой,
p *f*

На ко - ні - ку —
Гро ши - ка - мі —

ой, ой! дь ві - нож ма - ё, зе - ля - но - е! Ой, ой, —
па - яз джаць бу - где,
ша - фа - ваць - бу - где

ой, ой! ой, зя - лё - ны я - вар ві - на - граг!

3. Павей, вецер, дарогаю (жніўная)

Запіс Р. Шырмы
Апрацоўка К. Галкоўскага

Lento

С. А. Т. Б.

p Па-вей, ве-цер. га - ро - га - ю за мно - ю

Па - - - - - вей, па - ру - су

mf ма - ла - го - ю, раз вей_ма - ю ка - су ру - су

вей, - - - - - ве - цер,

ко - су ру-су ко-су.

па пля-чам па во - ла - су.

Па пля - чам па во - ла -

p су, ой, - ба-цень-ку, ой, на жа - ласць

жа - лу - ец - ца, свё-кар-ка ра - гу - ец - ца, *ppp*

ра - гу -

rit.

Ўзяў са - бе ня - ве ста - ку у ха - ту

ец - ца. Ой! Ой!

а - хвот - нач - ку. Ой, у - ха - це ці - ха

хо - гзіць, на по - лі хут - ка ро - біць. *rit.*

4. А ў гаспадара (калядная)

Moderato con moto

Запіс Р. Шырмы
Апрацоўка К. Галкоўскага

А ў гас - па - га - ра - па - ся - рог - два - ра ка - ля -

С. А. А ў гас - па - га - ра - па - ся - рог - два - ра

Т. Б.

ga!

ка-ля- ga! Стаїць ві - шань ка зе - ля ньє ка- я, ка ля- ga! На тэй

Ста-іць ві - шань ка_ зе - ля - ньє ка - я, ка - ля - ga!

ві- шань- цы_ га- рыць све - чач - ка, ка-ля - ga! Мм...

Ка - - - ля - - - ga! Мм...

З та - е све - чач - кі_ ўпа - ла_ іс - кар - ка, ка-ля - ga! З та - е

іс - кар - кі ста - ла я - гзер - ка, ка - ля - ga!

З та - го я - гзер ка_ ста - ла во - зе - ра, ка - ля - ga!

я - гзер - ка_ ста - ла_ во - зе - ра, ка - ля - ga!

З та - го тым

во - зе - ры сам бог - ку - паў - ся, ка - ля - га!

p staccato sempre

А ў тым во - зе - ры сам бог - ку - паў - ся, ка - ля - га! Про - сім бо - жань - ку

на вя - чэ - рань - ку, на вя - чэ - рань - ку, на ку - ці - чань - ку: не толь - кі з'я - сі,

molto ritard.

як мне больш да - сі, не толь - кі вып' - еш, як мне больш пры - л'еш!

ritard.

Про - сім бо - жань - ку на вя - чэ - рань - ку, ка - ля - га!

5. Там за садами трава-мурава (шчагроўка)

Запіс Р. Шырмы
Апрацоўка Д. Арлова

Allegretto

C. *mf*

A. Там за са-га-мі тра-ва-му-ра-ва. Шчо-г-ры вя-чор, ба га-ты вя-чор!

T. - - - -

p

На той му-ра-ве бе-ла бя-ро-за, шчо-г-ры вя-чор, ба-га-ты вя-чор!

mp

C. *mp*

A. На той бя-ро-зе за-ла-ты ро-сы, шчо-г-ры вя-чор, ба-га-ты вя-чор!

T. *mp*

B. *mp*

Як уз-ня-лі-ся буй-ны-я вят-ры, аб-ця-ру-сі-лі за-ла-ты ро-сы.

f шчо-ры вя-чор, ба - га-ты вя-чор! *pp* Гэй!

f І-гзі, Ган-нач-ка, па - збі-рай ра-сы. *Tempo I*
mf І ку-ні са-бе тро-е на-го-б'е, шчо-ры вя-чор, ба - га-ты вя-чор!
mf

pp Гэй! *Meno mosso* ме - гзя-ны ку-бак, гэй!
mp Пер-ша на-го-б'е ме - гзя ны ку-бак, гру-го на-го-б'е-срэб-на та-лер-ка,
mp

mf *Tempo I* трэ-це на-го-б'е за - ла-ты пер-сцень, шчо-ры вя-чор, ба - га-ты вя-чор!
mf Гэй!

sempre cresc.

p Ме-дзя-ны ку-бак к за - пі-ван-неч-ку, *fz* Гэў! к да - ра-ван-неч-ку,

mp срэб-на та-лер-ка к да-ра-ван-неч-ку,

mp

за-ла-ты пер-сцень то к вян-чан-неч-ку, *f* шчог-ры вя-чор, ба - га-ты вя-чор!

fz

Meno mosso *rallentando*

Шчог-ры вя - чор, ба - га-ты вя - чор

ff

II. СЯМЕЙНА-АБРАДАВІЯ ПЕСНІ

6. Каб у нядзельку (радзінная або хрэсьбінная)

$\text{♩} = 112$

4 Каб у ня - гзель-ку ды па - ра - нень-ку што на
не - бе за зві - не - ла, што на не - бе за - зві - не - ла.

Каб у нядзельку
Ды параненьку
Што на небе звінела (3 разы).

Ці хлебавую,
Ці грашовую,
Трэцюю вянчальную (3 разы).

Сам гасподзь ходзіць
Тры долі носіць
Етаму дзіцяці (3 разы).

Багародзіца
Ды адказаіць:
— Дай, божа, ўсякую (3 разы).

Ў багародзіцы ды пытаецца,
Якую долю даці
Етаму дзіцяці: (3 разы)

І хлебавую,
І грашовую,
Трэцюю — вянчальную (3 разы).

7. Ды хто ў нас, ды хто ў нас (радзінная або хрэсьбінная)

$\text{♩} = 92$

Ды хто ў нас, ды хто ў нас з паўно - чы хо - гзіць!

Ды хто ў нас, ды хто ў нас
З паўночы ходзіць? (2 разы)

Іванька ды Іванька
Бабачкі просіць: (2 разы)

Іванька ды Іванька
З паўночы ходзіць (2 разы).

— Бабка мая, любка мая,
Увойдзем ка мне (2 разы).

Ой, ка мне, ой, ка мне,
Да к маёй жане (2 разы).

Калі сын, калі сын,
То пісаці будзе, (2 разы)

— Іванька, Іванька,
Што жа вам бог даў? (2 разы)

Калі дачка, калі дачка,
Вышываці будзе (2 разы).

Ці сына, ці сына,
Да ці дачушку? (2 разы)

Калі сын, калі сын,
Малявана калыбелька, (2 разы)

Калі дачка, калі дачка,
Лубяна каробачка (2 разы).

8. Кума мая, кумачка, дзе жывеш?
(радзінная або хрэсьбінная)

$\text{♩} = 126$

6 — Ку - ма ма - я, ку - ма ч - ка, дзе жы - веш? — Ку - ма ма я, ку - ма ч ка, дзе жы веш?

Ча - му мя - не ў гос - цей - кі не за - веш? Ча - му мя не ў гос - цей - кі не за - веш?

— Кума мая, кумачка, дзе жывеш?
Чаму мяне ў госцейкі не завеш?

— Ці ты, куме, розуму пытаеш,
Ці ты маёй хатачкі не знаеш?

А вунь мая хатачка ля вады,
З высокага дзераўца, з лебяды.

Яшчэ к таму сенечкі прыпляту,
З хорошага дзераўца, з асату.

Тады цябе ў госцейкі пазаву,
Як свежае рыбачкі навару.

А свежая рыбачка — акунёк,
А мой любы госцічак — мой кумок.

* Кожны радок паўтараецца двойчы

9. Сядзела зязюля на страсе (вясельная)

$\text{♩} = 66$

1. Ся гзе-ла зя зю-ля на стра се, ся-гзе-ла зя зю ля [на]стра-се.

2. Пла-ка-ла Ган-на-чка па ка-се, пла-ка-ла Ган-на-чка па ка-се.

Сядзела зязюля на страсе,*
Плакала Ганначка па касе:
— Касіца мая русая,
Я к табе раненька ўставала,
Я цябе часценька часала.

А павешу уплет на прыклёт,
А будзе мамачка ў клець ісці,
А з клеці ідучы, забача:
«То майго дзіцяtkі ўплятанне,
Усё й дзявоцкае гуляння».

* Кожны радок паўтараецца двойчы

10. Ой ляцелі гусанькі цераз сад (вясельная)

$\text{♩} = 63$

1. Ой, ля-це-лі гу-са-н(i)-кі це-раз сад,
Па-са-гзілі На-ста-ч(ы)-ку на па-сад.

2. А што жа вам, гу-са-н(i)-кі, га та-го?
Ёсць у мя-не ой-ча-н(i)-ка аг-та-го.

Ой, ляцелі гусанькі цераз сад,
Пасадзілі Настачку на пасад.
— А што жа вам, гусанькі, да таго?

Есць у мяне ойчанька ад таго.
 А ён жа мне раданьку парадзіць
 І ён мяне на пасады пасадыць.

Гыля, гыля, гусанькі, на ваду,
 Ест у мяне й брацейка у раду,
 А ён жа мне раданьку парадзіць
 І ён мяне на пасады пасадыць.
 Ой, ляціце, гусанькі, на ваду,
 Не нясіце, гусанькі, мне бяду.

11. Наш каравай харошы, харошы (вясельная карвайная)

$\text{♩} = 84$

1. Наш ка - ра - вай - ха - ро - шы, ха - ро - шы,

бо ха - ро - шы - [я] ка - ра - вай - на - чкі гі - ба - лі,

пад - ка - рав - [ай] срэ - бра - зо - та сы - па - лі.

Наш каравай харошы, харошы,
 Бо харошыя каравай начкі гібалі.

Бо харошыя каравай начкі гібалі
 Пад каравай срэбра-золата сыпалі.

III. ПЕСНІ ПРА КАХАННЕ (ЛЮБОЎНЫЯ)

12. Туман ярам, ярам-даліною

Andante

Туман ярам, ярам-даліною,
Туман ярам, ярам-даліною.

Ды ўтапіла залато вядзерца,
Засмуціла казакова сэрца.

За туманам нічога не відна,
Толькі відна дуба зелянога.

А хто ж тое вядзерца дастане,
Той са мною на ручніку стане.

Пад тым дубам крыніца стаяла,
Там дзяўчына воду набірала.

Хлопец тое вядзерца дастане
Ён з табою на ручніку стане.

13. Што за месяц, што за ясны

Andante

Што за месяц, што за ясны, —
Ўночы свеціць, а ўдзень не.
Што за міленькі дружок, —
Калі прыйдзе, калі не.

Усе людзі, людзі кажуць,
Усе людзі гавараць:
— Сорам, дзеўка, сорам, красна,
Позна з вечара гуляць.

Дзяўчыначцы кепска стала,
Стала плакаць ды ўздыхаць,
Хлапчыноньку шкода стала,
Стаў дзяўчынку суцяшаць.

— Не плач, дзеўка, не плач, красна,
Прыйду ў госці да цябе,
Разгарыцца кроў гарача —
Вазьму замуж за сябе.

14. Ой, у полі тры крынічанькі

Moderato

Ой, у полі тры крынічанькі,
Там стаялі тры дзяўчынанькі:
Чарнявая і бялявая,
А трэцяя прыбагатая.

Я чарнявую з душы люблю,
З бяляваю павянчаюся,
А з трэцяю, прыбагатаю,
Прыйдзе вечар — развітаюся.

Не ўсе разам ды сады цвітуць,
Не ўсе разам асыпаюцца,
Не ўсе тыя ды да шлюбу йдуць,
Што любяцца ды кахаюцца.

Палавіна тых садоў цвіла,
Палавіна асыпалася,
Палакіна пажанілася,
Што й з роду не відалася.

15. Вяне рута ля прысадаў

$\text{♩} = 72$

Вя-не ру - та — ля пры- са - даў: чар- ня- ва- я дзяў-чы- нень ка-
мне да- са - да! Чра- ня- ва- я дзяў-чы- нень- ка - мне да- са - да!

Вяне рута ля прысадаў:
Чарнявая дзяўчыненька —
Мне дасада!*

Паляцеў бы, ды не мушу:
Распаліла, чарнявая,
Сэрца, душу.

І не піў бы, і не еў бы, —
Да чарнявае дзяўчына
Паляцеў бы!

Ці ты п'ян быў, ці змыліўся,
Што ў такую некрасівую
Улюбіўся?

Я не п'ян быў, не змыліўся:
У дзявочыя ясныя вочы
Улюбіўся!

* Апошнія два радкі кожнай страфы паўтараюцца

16. Ой, ляцелі гусі

Andantino

Ой, ля - це - лі — гу-сі ды з-пад Бе-лай Ру - сі,
се-лі я - ны, па - лі на ці - хім Ду - на - ю.

Ой, ляцелі гусі
Ды з-пад Белай Русі,
Селі яны, палі
На ціхім Дунаю.

Селі яны, палі,
Ваду замуцілі,
А нас, маладзенькіх,
З табой разлучылі.

Як мы кахаліся,
Як ластваўкі ў стрэсе,
Цяпер разышліся,
Як дарожанькі ў лесе.

Як мы кахаліся,
Нас бяда не знала, —
Цяпер разышліся,
Як цёмная хмара.

17. Добры вечар, дэванька, куды ідзеш?

Жыва

До брыве чар,дзе вань ка, ку ды йдзеш? Ска жы,ска жыпраў дань ку, дзе жы веш?

— Добры вечар, дзеванька, куды ідзеш?
Скажы, скажы праўданьку, дзе жывеш?

— А я жыву ля рэчанькі, ля вады,
Збудавала хатаньку з лебяды.

Яшчэ сабе сенечкі прыпляту
З дабёрнага дзерава, з асату.

Дабёрнае дзерава асаец,
Прыйдзі, прыйдзі, Ясенька маладзец!

— Добры вечар, дзеванька, адчыні,
Сама сабе крыўданькі не чыні.

— Ой не адчыню, Ясеньку, не адчыню,
Сама сабе крыўданькі не ўчыню.

Ой, не буду, Ясеньку, адчыняць,
Бо ты будзеш ночаньку начаваць.

— Ой, не буду, дзеванька, не буду,
Зыйдзе, зыйдзе месячык — паеду.

Зышоў, зышоў месячык і зара,
— Заставайся, дзеванька, здарава!

Ой, зарасла рэчанька травой,
Засталася дзеванька ўдавой.

18. Ой, сівы конь бяжыць

Moderato con moto

Ой, сі-вы коньбя жыць,на ім бе - лагры ва,ой,спа на - ра ви-лась,ой,спа на

1. ра-ви - лась мне та-я 2. гзяц-чы-на, ой, спа-на - //гзяў-чы - на2.Не так та -

Ой, сівы конь бяжыць,
На ім бела грыва,
Ой спанаравілась,
Ой спанаравілась,
Мне тая дзяўчына.*

Рукі не падала,
Тры словы сказала:
— Няхай бы я была,
Няхай бы я была,
Каханні не знала...

Не так тая дзяўчына,
Як яе лічанька.
— Ой, падай, дзяўчына,
Ой, падай, дзяўчына,
На каня ручаньку.

Бо тое каханне
З вечара да рання...
Як сонейка ўзыдзе,
Як сонейка ўзыдзе,
Каханне разыдзе.

19. Шумяць вербы каля грэблі

Andante

Шу- мяць вер-бы ка - ля грэ-блі, што я па-са - гзі - ла;

ня - ма май-го мі- лень-ка-га, што я па - лю - бі - ла.

Шумяць вербы каля грэблі,
Штоя пасадзіла;
Няма майго міленькага,
Што я палюбіла.*

* Апошнія два радкі кожнай страфы паўтараюцца

Няма яго і не будзе, —
Паехаў далёка,
А мне кажа:
— Расці, дзеўка, да другое вясны.

Расла, расла, падрасла
Да другое вясны,
Гадок ждала, другі ждала
Да плакаці стала.

Не я яго ўзлюбіла, —
Узлюбіла маці;
— Праз цябе я, мая маці,
Буду гараваці.

20. Ой, рэчанька, рэчанька

Moderato

Ой, рэ - чань - ка, рэ - чань - ка, ча - муж ты не поў - на я?

Ой, лю - лі, лю - лі, лю - лі, ча - муж ты не поў - на - я?

— Ой, рэчанька, рэчанька,
Чаму ж ты няпоўная?
Ай, люлі, люлі, люлі,
Чаму ж ты няпоўная?

Чаму ж ты няпоўная,
З беражком не роўная,
Ай, люлі, люлі, люлі,
З беражком не роўная?

— А як жа мне поўнай быць,
Ясь малады каня паіць,
Ай, люлі, люлі, люлі,
Ясь малады каня паіць.

Ясь малады каня паіць,
Кася воду чэрпаіць,
Ай, люлі, люлі, люлі,
Кася воду чэрпаіць.

— Ах, Ясенька, Ясенька,
Чаму ты не жэнішся?
Ай, люлі, люлі, люлі,
Чаму ты не жэнішся?

Чаму ты не жэнішся,
На каго надзеішся?
Ай, люлі, люлі, люлі,
На каго надзеішся?

21. А ў полі вярба, пад вярбой вада

Запіс У. Тэраўскага
Апрацоўка С. Стэльмашчука

Moderato
mp

C.
A.

1. А ў по - лі вяр - ба, пад вяр - бой ва - да. Там ха - гзі - ла,
3. Па - га б па - ста - яць, ка - ню ва - ды даць, ма - е бо - сень

T.

Мм...

Мм...

B.

там гу - ля - ла дзеў ка ма - ла - да. там гу - ля - ла
кі - я нож - кі, сцю дзе - на ста - яць. *p* там ма - е нож - кі,
p Там ха - гзі - ла, *p* там
Ма - е бо - сень кі - я нож - кі

дзеў ка ма - ла - да. 2. Хло - пец да ва - ды, дзеў - ка ад ва - ды:
сцю дзе - на ста - яць. Мм.. Мм..
ма - ла - да.
ста - яць.

гзяў - чы - нач - ка, гай ка - ню ва - ды.
 Пастой, па - стой гзяў - чы - нач - ка,
 4. Я зні - му
 гай ва - ды.

4. Ой, нож - кі аб - вяр - чу, як га - го - му
 пар - чу, нож - кі аб - вяр - чу, а як вер - нем - ся га - го - му,
 пар - чу,

бо - ці - кі ку - плю, а як вер - нем - ся га - го - му, бо - ці - кі ку - плю.
 бо - ці - кі ку - плю. а як вер - нем - ся бо - ці - кі ку - плю.
 ку - плю,

ІV. СЯМЕЙНА-БЯСЕДНЫЯ ПЕСНІ

22. Ой, пайду я лугам, лугам (бяседная)

Запіс Р. Шырмы
Апрацоўка А. Сапожнікава

Andante *mf Solo*

C. *mf Solo*

A.

1. Ой, пай-гу я лу-гам, лу-гам, ой, пай-гу-я лу-гам, лу-гам,
2. Па-ня-су я я-му, ес-ці, па-ня-су я я-му ес-ці,

дзе мой мі-лы а-рэ плу-гам, дзе мой мі-лы а-рэ плу-гам,
ці не ска-жа ён мне се-сці. ці-не ска-жа ён мне се-сці.

Solo 3. Ён на-еў-ся і на-піў-ся, ён не-еў-ся і на-піў-ся
4. Ча-го ля-жыш, чом не а-рэш? Ча-го ля-жыш і не а-рэш

Solo вось ён і на-піў-ся, вось ён і на-піў-ся,
ля-жыш, чом не а-рэш? Ча-го ты не а-рэш.

ды на рал-лю па-ва ліў-ся, ды на рал-лю па-ва ліў-ся,
ды да мя-не не га во-рыш, ды да мя-не не га во-рыш?

вось ён па-ва - ліў-ся.
ча - му не га - во-рыш?

Solo *tutti*

Ля - жу і гу - ма - ю, а я ля - жу і гу - ма - ю,

Б. *Solo*

5. А я ля - жу і гу - ма - ю, ля - жу і гу - ма - ю,

што не лю - бу жон - ку ма - ю, што не лю - бу жон - ку ма - ю.

што не лю - бу жон - ку, што не лю - бу жон - ку ма - ю.

Solo *C. tutti*

вы - лез - лі во - чы, ці та бе вы лез - лі во - чы,
 бы - ло ўдзень сва - та - ці, трэ - ба бы - ло ўдзень сва - та - ці,
 све - ту за - па - лі - ці, бы - ло све - ту за - па - лі - ці,

A. Solo *Т. Б.*

6. Ці та бе вы - лез - лі во - чы, ці вы - лез лі во - чы,
 7. Трэ - ба бы - ло ўдзень сва - та - ці, трэ - ба ўдзень сва - та - ці,
 8. Бы - ло све - ту за - па - лі - ці, бы - ло за - па - лі - ці,

ча - го сва - таў мя - не ўно - чы, ча - го сва - таў мя - не ўно - чы?
 бы - ло ўлю - гзей ра - спы - та - ці, бы - ло ўлю - гзей ра - спы - та - ці.
 мя - не мало - гу а - гля - гзе - ці, мя - не мало - гу а - гля - гзе - ці.

ча - го сва таў ўно - чы?
 бы - ло ра - спы - та - ці.
 мя - не а - гля - гзе - ці.

23. Чаму ж мне не пець (бяседная)

Запіс А. Славянскага
Апрацоўка А. Туранкова

Moderato

The musical score is written for voice and piano. The key signature has three flats (B-flat, E-flat, A-flat), and the time signature is 2/4. The tempo is marked 'Moderato'. The score is divided into four systems, each with a vocal line (Soprano/Alto and Tenor/Bass) and a piano accompaniment.

System 1: The vocal line has rests for the first four measures, followed by a half note in the fifth. The piano accompaniment consists of a steady eighth-note pattern in the right hand and a half-note pattern in the left hand. Lyrics: Ча - муж мне не пець, ча - муж не гу - дзець, ка - лі ў ма - ёй ха - тань - цы

System 2: The vocal line has rests for the first two measures, then a half note, followed by a half note, and a half note with a *mf* dynamic marking. The piano accompaniment continues with the same pattern. Lyrics: Ча - муж мне не пець, ча - муж не гу дзець, муш - ка на а -

System 3: The vocal line has a half note with a *mf* dynamic marking, followed by a half note, and a half note. The piano accompaniment has a *mf* dynamic marking in the first measure, then a *p* dynamic marking. Lyrics: кен - цы у цым - бал - кі тнець. Ча - муж мне не пець. ча - муж не гу дзець,

System 4: The vocal line has a half note with a *mf* dynamic marking, followed by a half note, and a half note. The piano accompaniment has a *mf* dynamic marking in the first measure, then a *p* dynamic marking. Lyrics: па - ву - чок на сцен - цы кро - сен - цы сну - ець. Ча - муж мне не

Ча - муж мне не пець,

Мой сы - нок ў ка - лыс - цы, як бы - чокра - вець.

mf

пець, ча - мужне гу - гзець. Мм...

ча - муж не гу гзець. Мм...

Ой!

f

Ча мужне не пець, ча - мужне гу - гзець, пар - сю - чок пад лаў - кай буль - бач - кугры

mf

f

Ча - мужне не пець, ча - мужне гу гзець. Мм...

зець. Ча - му ж мне не пець,

p

Жон - ка на пе - чы

Al

Ча - му ж не пець. Мм...

ку - гзе - лю пра гзець. Ча - мужне не пець, ча - мужне гу - гзець, пе - ту - шок на

Ча-муж мене не пець, Ча муж не гу

смет ніч ку зяр-нят кідзяў- бець./Мм.../

дзець, жуч - ка на лыч ку хат-кусце-ра - жець. Мм...

Ча - муж не гу дзець./Мм.../

пець, ча - муж не гу дзець.

Жуч-ка на лыч-ку хат-кусце-ра - жець.

Ча - муж мене не пець, ча-муж не гу - дзець, росо а росо гіт. ча-муж не гу - дзець.

Ча - муж мене не пець, ча - муж не гу - дзець.

24. Дзеўкі хмеля садзілі (бяседная)

Запіс М. Гарэцкага
Апрацоўка Ф. Уладзімірскага

Allegro moderato

C.
A.

1. Дзеў - кі хме - ля са - гзі - лі, гдзеў - кі хме - ля са - гзі - лі,
3. Па - гва - ру па - ка - чу - ся і у - весь ра - за - лью - ся.

T.
B.

а са - гзя - чы га - ва - ры - лі, а сма гзя - чы га - ва - ры - лі:
А што, хлоп - ча, змо - віш свай - му род - на - му бра - ту?

"Рас - ці, хмель, вы - со - кі, рас - ці, хмель, вы - со - кі,
Ка - лі ж мя - не не жа - ні - це, вы ж мя - не не у - гзыр - жы - це

ка - ра ніс - ты, глы - бо - кі, ка - ра ніс - ты, глы - бо - кі."

3.
Дзеў - кі хме - ля
Дзеў -
Дзеў -

са gзі - лі, са - gзі - лі.

pp кі, gзеў-кі хме-ля са - gзі - лі 2.А ліс - ці - кі

па ла - па - тач - цы, а шы - шач - кі ды па ша па - ч - цы.

А што, хме - лю, ты змо - віш свай - му — пі - ва - ва - ру?

Ка - лі ж мя - не не ўва-ры-це, вы ж мя - не не ў-гзер-жы-це

ні ў гу-бо - вых - боч - ках, ні ў зя-лез-ных аб - ру - чоч - ках.

Fine

25. Ці ўсе лугі пакошаны
(бяседная)

Запіс Р. Шырмы
Апрацоўка Я. Цікоцкага

Moderato

mf *p*

C. *mf* Ці ўсе лу - ги па - ко - ша - ны, ці ўсе се - на - жа - ці, *p* ці

A. *mf* Ці ўсе лу - ги па - ко - ша - ны, ці ўсе се - на - жа - ці, *p* ці

Т. *mf* Ці ўсе лу - ги па - ко - ша - ны, ці ўсе се - на - жа - ці, *p* ці

Б. *mf* Ці ўсе лу - ги па - ко - ша - ны, ці ўсе се - на - жа - ці, *p* ці

Ці ўсе лу - ги па - ко - ша - ны

rit. *pp* *a tempo*

ўсе се - на - жа - ці, пы - та - ец - ца сын ма - ту - лі, ка -

ўсе се - на - жа - ці, пы - та - ец - ца сын ма - ту - лі, ка -

ўсе се - на - жа - ці, пы - та - ец - ца сын ма - ту - лі, ка -

ўсе се - на - жа - ці, пы - та - ец - ца сын ма - ту - лі, ка -

то - ру - юю ўзя - ці, ка - то - ру - юю ўзя - ці. А

то - ру - юю ўзя - ці, ка - то - ру - юю ўзя - ці. А

то - ру - юю ўзя - ці, ка - то - ру - юю ўзя - ці. А

то - ру - юю ўзя - ці, ка - то - ру - юю ўзя - ці. А

Solo A. *a tempo*

ці ту-ю ба-га ту-ю, що при-го-жа при го-жа *rit.*

Solo Bar. А ці ту-ю, що при го-жа

Т. *mf* що при го-жа
Б.

хо-гзиць. А ці ту-ю, що возь ме, ўсё зро біць? *mf*

Solo Bar. А ці ту юсі - ро тань ку, що возь ме, ўсё зро-біць, што *mf*

А. хо-гзиць.

Solo Bar. возь-ме, ўсё зро-біць? Ба-га-та-я, няў-да-ла-я ў са-гоч-ку гу *rit.*

А. ля-ла. А бед-на-я сі-ро тань-ка-тры *mf* *a tempo*

Т. ля-ла. А бед-на-я сі-ро тань-ка-тры *p*

Б. ў са-го-ку-гу-ля-ла. *p*

и tempo

ten. *rit.* *mf* Solo *А.* ба га тайгы

ко пы на жа - ла, на - жа - ла! А Б.

mf *А.* тры ко пы на - жа ла!_

няў-га-лай ва - лы гы ка - ро-вы, *mf* *rit.* *А*

Solo А. a tempo ва - лы гы ка - ро-вы.

Solo Bar. у бег-найгы пры го жай толь - кі чор ны бро-вы *f*

толь - кі чор - ны *mf*

толь - кі чор ны *mf*

mf *Solo Bar. a tempo*

бро-вы. А ў ба га-тай ба - га тыр-кі ва - лы па-зды - ха-юць,

бро-вы. *Т* *mf*

Б.

ВА

rit. *f* *a tempo*

А у бег-най сі - ро - тань - кі броў

pp

лы па - згы - ха - юць.

ten.

кі не злі - ня - юць,

броў - кі не злі - ня - юць. Ба -

a tempo *roco più largo* *mf*

га - та - я ба - га - тыр-ка па во - лі - ках пла - ча, па

mf *mf*

rit.
 во - лі - ках іла - ча.
f
a tempo piu largo
 бег - на - я сі ро - тань - ка ў ка
 ра - го - гзе ска - ча, ў ка - ра - го - гзе ска - ча!
 ска - ча, ска - ча ў ка - ра - го - гзе ска - ча

V. РЭКРУЦКІЯ ПЕСНІ

26. Чорны вочкі, пара спаць (рэкруцкая салдацкая)

Запіс Р. Шырмы
Апрацоўка А. Галкоўскага

Moderato *mf*

1. Чор - ны воч - кі, па - ра спаць, чор - ны воч - кі, па - ра спаць, ра - на ўстаць,
 6. Сеў на - ка - ня, вы - сві - снуў, сеў на ка - ня, вы - сві - снуў, вы - гук - нуў,
 Мм...

С.
А.
Т.
Б.

заў-тра трэ-ба ра — на ўстаць.
за бра-ма - ю вы — гук нуў:

2. Ой, ра -
7. Бы

2. Ой, так ра - на, ра — нень-ка
7. Бы - вай, Ка-сю, зда — ро - ва,

нень - ка, ра -
вай, Ка сю, ты

ой, так ра - на ра-нень-ка, каб не ўзы-шло со - ней-ка, каб не ўзы-шло
бы - вай, Ка-сю зда - ро - ва, я ка-ва - лер, ты ўдо-ва, я ка-ва - лер

2. нень - ка ўдо - ва, ўдо - ва. Т. 3. Я - шчэ сон-ца
7. со ней ка ты ўдо - ва, ўдо - ва. Б. Fine

не ўсxo-дзіць я - шчэ сон-ца не ўсxo-дзіць ўжо Я-сень-ка пры-хо-дзіць

Ї́жо Я-се́нь-ка пры - хо - дзи́ць
4. Ё́н пры-хо-дзи́ць із рын-ку,

ё́н пры-хо-дзи́ць із рын-ку, пры-но-си́ць нам на - ві́н-ку, пры-но-си́ць нам
нам__

на__ ві́н - ку.
на - ві́н - ку.
5. Шо́ ж то, Ясь, за на-ві́н-ка, звер-ба - ва__ *accelerando*

лі, Я-се́нь-ка. га-лі ка__ ня га ро-ку, а ша-бэ́ль. ку га бо-ку. *molto ritard.*
D. C. al Fine

VI. ЖАРТОЎНЫЯ ПЕСНІ

27. Дзе ж ты, хмелю, зімаваў

Allegretto

Апрацоўка А. Нікольскага

С. А. *mf*

Дзе ты, хме-лю, зі-ма-ваў, што не раз-ві-ваў - ся, гдзе ты, сын-ку на-ча-ваў,

Т. Б. *mf*

што не ра-зу-ваў ся, гдзе ты сын-ку на-ча-ваў, што не ра-зу-ваў-ся?

p

Зі-ма-ваў я— у саг-ку паг бе-лай бя рэ - зай, на-ча-ваў я у та-ку

p

паг лу-го-вым во - зам, на-ча-ваў - я у та-ку, паг лу-го-вым во - зам.

p

Ма-ці сы-на не пы-тай, што не ра-зу-ваў - ся; ён дзяў-чы - ну к са-бе ждаў

а-ле а-шу-каў - ся, ён дзяў-чы - ну к са-бе ждаў, а-ле а-шу-каў - ся.

28. На вуліцы grymata

Allegro

Запіс Р. Шырмы
Апрацоўка Ю. Семянкі

С. А.
1. На ву - лі - цы gry - ма та, — на ву - лі - цы gry - ма - та,
5. За - а - ра - ла ўсе па - лі, — за - а - ра - ла ўсе па - лі,
Т. Б.

gry - ма - та, gry - ма - та, на ву - лі - цы gry - ма - та.
ўсе па - лі, ўсе па - лі, за - а - ра - ла ўсе па - лі.

2. Жа - на му - жа
6. Па - клі - ка - ла

пра - га - ла,
ўсіх лю - гзей

пра - га - ла,
ўсіх лю - гзей,

пра - га - ла, жа - на му - жа пра - га - ла,
ўсіх лю - гзей, па - клі - ка - ла ўсіх лю - гзей,

пра - га - ла, пра - га - ла, жа - на му жа пра - га - ла.
ўсіх лю - гзей, ўсіх лю - гзей, па - клі - ка - ла ўсіх лю - гзей.

3. Тры ка - не - еч -
7. Лю - гзі чар - ку

кі ўзя - ла, тры ка - не - еч - кі ўзя - ла, і ўзя - ла, і ўзя - ла,
вы - пі - лі, лю - гзі чар - ку вы - пі - лі, вы - пі - лі, вы - пі - лі,

тры ка - не - еч - кі ўзя ла, 4. І ку - пі - ла тры ка - ні,
лю - гзі чар - ку вы - пі - лі.

4. Ку - пі - ла тры ка - ні,

і ку - пі - ла тры ка - ні, тры ка - ні, тры ка - ні,
ку - пі - ла тры ка - ні.

і ку - пі - ла тры ка - ні. 8. Гас - па - дынь - ку вы - бі - лі,

гас - па - дынь - ку вы - бі - лі, вы - бі - лі, вы - бі - лі,

Мено a tempo
гас - па - дынь - ку вы - бі - лі, бі - лі вы - бі - лі.

29. Кацілася чорна галка

Запіс Р. Шырмы
Апрацоўка С. Стэльмашчука

Allegretto

C. A. T. B.

mp *mf*

1. Ка - ці - ла - ся чор - на гал - ка па ба - ру,
2. Я у бо - га сі - ра - цін - ка, а ты пан,

1. Ка - ці - ла - ся чор - на гал - ка па ба -
2. Я у бо - га бо - ра - цін - ка, а ты

па ба - ру, я за ё - ю яс - ны со - кал па - блі - зу, па - блі - зу.
я ты пан, па - шу - кай са бе дзяўчын - ку, як - ты - сам, як - ты - сам.
ру, ба - ру, а за ё - ю яс - ны со - кал па - блі - зу.
пан, ты пан, па - шу - кай са бе дзяўчын - ку, як ты сам.

Па - стой, чор - на гал - ка, ты ма - я, ты ма - я! Я - на я - му

шча - бя - та - ла: не тва - я, не тва - я! не тва - я! Ой, я не тва
Ты ма - я, ма - я.

Ха, ха,
3. Пра ля - цеў я ўсе а - пуш - кі, я шчэ ў лес, я шчэ ў лес, не знай - шоў та - ко - е птуш - кі,

p e cresc. volta 2.

ха, ха, як ты ёсць! Па - стой, чор - на гал - ка, ты ма - я, ты ма - я!

як ты ёсць, як ты ёсць!

Я - на я - му шча - бя - та - ла: не тва - я, не тва - я! не тва - я, не тва - я!

rit. a tempo

30. Ой, ляцелі гусі з броду

Allegretto

Запіс Р. Шырмы
Апрацоўка А. Пашчанкі

С. Ой, ля - це - лі гу - сі з бро ду, скал му - ці - лі ў рэч цы во ду. Ой, ля - це - лі

А. Ой, ля - це - лі гу - сі з бро ду, скал му - ці - лі ў рэч цы во ду. Ой, ля - це - лі

Т. Ой, ля - це - лі гу - сі з бро ду, скал му - ці - лі ў рэч цы во ду. Ой, ля - це - лі

Б. Ой, ой, ой, ой,

гу - сі з бро - гу, скал - му - ці - лі ў рэч - цы во - гу.

ой, ля - це - лі з бро - гу, ой, ой, ой, ой, ў рэч - цы во - гу.

2. Па - куль ва - га чыс - та ста - ла, я з Ра - ма - нам па - ста - я - ла, па - куль
6. Ця - пер ма - ме пры - зна - ю - ся, што з Ра - ма - нам я люб - лю ся, ой, ой,

1. Ой, ой, ой, ой, ой, ой, ой, ой, па - куль -
ця - пер -

ва - га чыс - та ста - ла, ой, ой, ой, ой, па - ста - я -
ой, ой, пры зна - ю - ся пры - зна - ю -

ва - га чыс - та ста - ла я з Ра - ма - нам па - ста - я -
ма - ме пры - зна - ю - ся што з Ра - ма - нам я люб - лю -

[illegible][illegible]

Ой, ой, ой, ой, Ра - ма - нік - ку, ой, ой,
 Ён, ви - со - кі, а я ніз - ка, бу - гзе.

Ра - ман, Ра - ман, Ра - ма - ні - ку, пус - ці
 Ён, ви - со - кі, а я ніз - ка, бу - гзе.

Ра - ма - ні - ку, пус - ці
 Ён, ви - со - кі, а я ніз - ка, бу - гзе.

ой, ой, ой, ой, ой, ой, ой,
 ў нас ра - гзі - ма бліз - ка.

мя - не га го - мі - ку,
 ў нас ра - гзі - ма бліз - ка

гы, гы, гы, гы, гы, гы, гы,
 ги, ги, ги, ги, ги, ги, ги,

цы
 вы - - - мя - - - не,
 со - - - ки,

ой!

4. Я не рог-ну ма-му ма-ю, бу-дзе бі-ці добра зна-ю,
 8. Ён ба-га-ты, а я бег-на, бу-дзе па-ра ад-па-вег-на,

гы, гы, гы, гы, гы,

4. Я не рог - ну ма - му ма - ю,
 4. Ён ба - га - ты, а я бег - на,

я не рог - ну ма - му ма - ю, бу - гзе бі - ці,
 ён ба - га - ты, а я бег - на, бу - гзе па - ра

Я не рог-ну ма му ма - ю, бу-дзе бі-ці, добра зна-ю, бу - гзе_ бі - ці
 Ён ба - га-ты, ён ба-га-ты, бу-дзе па-ра ад-па-вег-на, бу - гзе_ па - ра

я не рог - ну ма - му ма - ю.
 ён ба - га - ты, а я бег - на.

добра зна - ю. 5. Не так бі - ці, як ка - ра - ці і шэль ма - ю на - зы - ва - ці,
 ад - па - вед - на. 9. Ён чар - ня - вы, я бя - ля - ва, бу - где па - ра ку - ча - ра - ва,

доб - ра зна - ю.
 ад - па - вед на.

не так бі - ці, як ка - ра - ці і шэль - ма - ю на - зы -
 ён чар - ня вы, я бя - ля - ва, бу - где па - ра ку - ча -

Ой, ой, ой, ой, ой, ой, ой! А, а, а, а, а, а,

5. - ва - ці.
 ра ва.

а, а, а!

9. бу где - па - ра ку - ча - ра - ва, ку - ча - ра - ва!

VII. КАЛЫХАНКІ

31. Калыханка

Запіс У. Тэраўскага
Апрацоўка Я. Медыня

Moderato

pp *A!* *p* *A!* *A!* *A!* *rall.*

pp *a tempo* *tr* *A!* *tr*

Мой сы-но-чак бу-дзе спаць,

A! Спі, сы-но-чак мі-лень кі, га-лу-бо-чак сі-нень кі. *A!*

mf *tr*

A! А я бу-гу ка-лы-хаць. *A!* Лю - лі, а,

Лю-лі, Лю-лі,

tr *mf* *Што,*

лю - лі. *mf* Што, ве-цер, ты гу-дзеш, спаць ты не да-еш?

На-што ве-цер, ты гу-дзеш, спаць Мі-хась-ку не да-еш?

mf

Спі, сы-но-чак мі-лень-кі, га-лу-бо-чак сі-нень-кі! Успом ніш мат-ку ты сва ю, -

Лю - лі.

як ця-бе лю- ля - ла, як та-бе у- ноч не раз пе-сень-кі спя- ва - ла.
 Лю- Лі.
 А!
 Лю- Лі, а,
 pp a, morendo a!

ЛІТАРАТУРА

1. Барташэвіч, Г. А. Дзіцячы фальклор / Г. А. Барташэвіч // Беларуская вусна-паэтычная творчасць. — Мінск, 2000.
2. Веснавыя песні / склад. Г. Барташэвіч, Л. Салавей, склад. муз. часткі В. Ялатаў. — Мінск, 1979.
3. Валачобныя песні / склад. Г. Барташэвіч, Л. Салавей, склад. муз. часткі В. Ялатаў. — Мінск, 1980.
4. Восеньскія і талочныя песні / уклад. А. С. Ліс, С. Т. Асташэвіч, уклад. муз. часткі В. І. Ялатаў. — Мінск, 1981.
5. Вяселле: песні / уклад. Л. А. Малаш, муз. дад. З. Я. Мажэйка. — Кн. 1-6. — Мінск, 1980 — 1988.
6. Гілевіч, Н. С. Песні народных свят і абрадаў / Н. С. Гілевіч. — Мінск, 1974.
7. Жартоўныя песні. — Мінск, 1974.
8. Жніўныя песні / уклад. А. С. Ліс, В. І. Ялатаў. — Мінск, 1974.
9. Земляробчы каляндар: абрады і звычай / уклад. А. І. Гурскага. — Мінск, 1990.
10. Зімовыя песні: калядкі і шчадроўкі / уклад., сістэм. тэкстаў, уступ. артыкул і камент. А. І. Гурскага. — Мінск, 1975.
11. Купальскія і пяtroўскія песні / уклад. тэкстаў А. С. Ліс, С. Т. Асташэвіч, уступ. арт. А. С. Ліса, сістэм. і расшыфр. напеваў Г. В. Таўлай. — Мінск, 1985.
12. Лірычныя песні / уклад. і рэдакцыя Н. С. Гілевіч. — Мінск, 1976.
13. Ліцвінка, В. Святы і абрады беларусаў / В. Ліцвінка. — Мінск, 1997.
14. Паэзія беларускага земляробчага календара / уклад. А. С. Ліс. — Мінск, 1992.
15. Песні пра каханне / склад., сістэм. тэкстаў, уст. арт. і камент. І. К. Цішчанка, муз. частка і уст. арт. да яе С. Г. Нісневіч. — Мінск, 1978.
16. Радзінная паэзія / склад. М. Я. Грынблат, падбор нот, характ. напеваў і муз. камент. В. І. Ялатаў. — Мінск, 1971.
17. Радченко, З. Гомельские народные песни (белорусские и малорусские) / З. Радченко. — СПб., 1888.
18. Сацыяльна-бытавыя песні / уклад. І. К. Цішчанка, В. І. Скідан, Г. В. Таўлай. — Мінск, 1987.
19. Сямейна-бытавыя песні / склад. І. К. Цішчанка, Г. В. Таўлай. — Мінск, 1984.
20. Цішчанка, І. К. Песні пра каханне / І. К. Цішчанка // Беларуская вусна-паэтычная творчасць. — Мінск, 2000.
21. Шейн, П. В. Белорусские песни / П. В. Шейн. — СПб., 1873.
22. Шэйн, П. В. Матэрыялы для вывучэння побыту і мовы русскага насельніцтва Паўночна-Заходняга краю. — Т.1. — Ч. 1. — СПб., 1887.
23. Шырма, Р. Беларускія народныя песні / Р. Шырма. — Т.1. — Мінск, 1973.

ЗМЕСТ

ПЕСНІ БЕЛАРУСКАГА НАРОДА	3
I. КАЛЯНДАРНА-АБРАДАВЫЯ ПЕСНІ	
1. Жавароначкі (вяснянка)	15
2. Лужком да далінкаю (валачобная)	18
3. Павей, вецер, дарогаю (жніўная)	21
4. А ў гаспадара (калядная)	22
5. Там за садам (шчадроўка)	25
II. СЯМЕЙНА-АБРАДАВЫЯ ПЕСНІ	
6. Каб у нядзельку (радзінная або хрэсьбінная)	28
7. Ды хто ў нас, хто ў нас (радзінная або хрэсьбінная)	28
8. Кума мая, кумачка, дзе жывеш? (радзінная або хрэсьбінная)	29
9. Сядзела зязюлька на страсе... (вясельная)	30
10. Ой, ляцелі гусанькі цераз сад... (вясельная)	30
11. Наш каравай харошы, харошы... (вясельная каравайная)	31
III. ПЕСНІ ПРА КАХАННЕ (ЛЮБОЎНЫЯ)	
12. Туман ярам, ярам-далінаю... ..	32
13. Што за месяц, што за ясны... ..	32
14. Ой, у полі тры крынічанькі... ..	33
15. Вяне рута ля прысадаў... ..	34
16. Ой, ляцелі гусі... ..	34
17. Добры вечар, дзеванька, куды ідзеш?	35
18. Ой, сівы конь бяжыць... ..	36
19. Шумяць вербы каля грэблі... ..	36
20. Ой, рэчанька, рэчанька... ..	37
21. А ў полі вярба, пад вярбой вада	38
IV. СЯМЕЙНА-БЯСЕДНЫЯ ПЕСНІ	
22. Ой, пайду я лугам, лугам (бяседная)	40
23. Чаму ж мне не пець (бяседная)	42
24. Дзеўкі хмеля садзілі (бяседная)	45
25. Ці ўсе лугі пакошаны (бяседная)	47
V. РЭКРУЦКІЯ ПЕСНІ	
26. Чорны вочкі, пара спаць (рэкруцкая салдацкая)	51
VI. ЖАРТОЎНЫЯ ПЕСНІ	
27. Дзе ж ты, хмелю, зімаваў?	54
28. На вуліцы грымата	55
29. Кацілася чорна галка	57
30. Ой, ляцелі гусі з броду	59
VII. КАЛЫХАНКІ	
31. Спі, сыноч... ..	64
ЛІТАРАТУРА	66

Нотнае выданне

ПЕСНІ БЕЛАРУСКАГА НАРОДА

Метадычны зборнік

Укладанне:

Казакова Ірына Валер'еўна

Рэдактар Т. А. Фалалеева
Камп'ютэрная вёрстка У. У. Фалалееў

Падпісана ў друк 25.09.2007. Фармат 60х84/16. Папера афсетная.
Гарнітура Baltica. Друк лічбаваы.
Ум. друк. арк. 3,7 Ул.-выд. арк. 3,2 Тыраж 100 экз.

ПУП «Паркус плюс»
ЛИ № 02330/0131592 ад 28.07.2005
220023, Мінск, вул. Філімонава, 69-105

Надрукавана на настольнай выдавецкай сістэме ПУП «Паркус плюс»
220023, Мінск, вул. Філімонава, 69-105